

MASARYKOVA UNIVERZITA
LÉKAŘSKÁ FAKULTA

Alternativní školy (klasické reformní)

Seminární práce k předmětu Úvod do moderní pedagogiky

Obor: Zdravotní vědy – výživa člověka
Vypracovala: J. Pokorná, V. Březková,
K. Halasová, M. Jakubíková

Ročník: 4

Alternativní školy

Je to obecný termín pokrývající všechny druhy škol (soukromé i státní), které mají jeden podstatný rys: odlišují se od hlavního proudu standardních (běžných, normálních) škol určité vzdělávací soustavy. Odlišnost může spočívat ve specifichnostech obsahu vzdělávání, organizace výuky, hodnocení vzdělávacích výsledků žáka aj. Pojem alternativní škola nelze tedy vztahovat pouze k soukromým školám, respektive k typu zřizovatele školy, protože nestandardní mohou být i některé školy státní.

Pojem „alternativní škola“ pochází z latinského slova *alter* = jiný, opačný, změněný. V současné době není chápán jednotně a vedou se diskuse o tom, které školy k nim zařadit a které nikoli.

Druhy alternativních škol:

Ve světě v současnosti existuje mnoho typů alternativních škol. Podle Průchy je možné rozlišit tři hlavní skupiny:

1. klasické reformní školy (Waldorfské, Jenské, Montessoriovské a Freinetovské, Daltonské)
2. církevní školy (katolická, protestantská, židovská ....)
3. moderní alternativní školy (školy s otevřeným vyučováním, š. s volnou architekturou, magnetové š., školy 21. století, š. bez ročníku, nezávislé š., hiberniánské š., ...

Principy:

- Usilují především o humánní přístup k dítěti, pozitivní myšlení v přístupu k lidem, příjemná atmosféra, respektování osobnosti žáka, vzájemná důvěra a úcta,
- Formy a postupy výchovy a vzdělávání jsou utvářeny společně na a základě spolupráce učitelů, dětí i rodičů
- Rozvoj vlastní aktivity a odpovědnosti žáka
- Sledují přirozený a zdravý vývoj dětí, důležitost emočního a sociálního rozvoje dítěte
- Posilují individuální přístupy k učení, samostatná práce a radost z ní
- Cílevědomě rozvíjejí komunikativní pedagogiku
- Odstranění strachu a nepřeceňování významu školy
- Společenská výchova, změna pohledu na hodnocení a spojení školy s prostředím

Waldorfská škola:

Zakladatelem školy waldorfského typu byl rakouský filozof a pedagog *Rudolf Steiner*. (1861-1925). Vytvořil soustavu filozoficko-pedagogických názorů na výchovu člověka. Tato jeho koncepce je nazývána *antroposofie*.

Principy:

- Je 12. letou školou integrovaného typu, většinou jí předchází mateřská škola a navazuje na ni 13 ročník, připravující žáky k maturitě.
- Je podřízena tomu aby podněcovala a rozvíjela aktivitu dítěte, jeho zájmy a potřeby
- Obsah vzdělávání je rozdělen časově do určitých bloků (tzv. epoch) v nichž se žáci zabývají soustavně po určitou dobu týmiž předměty (2-3 hod. 1 předmět po dobu několika týdnů (epochy)
- Důraz kladen na estetickovýchovné a pracovní předměty a na cizí jazyky.
- Žáci nejsou hodnoceni známkami, ale charakteristikami zahrnujícími i doporučení pro další rozvoj žáka /hodnocení slovně/.
- Učitele nejsou vázání osnovami tradičního typu a plánují výuku ve spolupráci s žáky, částečně i s rodiči.
- Značná vliv se přisuzuje náboženské výchově v duchu křesťanské morálky.
- Za vedení školy neodpovídá ředitel, ale celý učitelský sbor v těsné spolupráci se sdružením rodičů a přátel waldorfského hnutí v dném místě.
- Část rozpočtu škol je hrazena ze státních či jiných zdrojů a část rodiči žáků.

Zhodnocení:

Na jednu stranu jsou waldorfské školy nekriticky obdivovány, považovány za nejlepší typ alternativní školy či dokonce školy vůbec. Na druhou stranu se pak objevuje skepse, že jde o dogmatickou výchovu vnucující žákům určitý styl edukace a světónázorové principy, má sektářský, okultní charakter, je uzavřená vnějšku (výzkumu, srovnání, konfrontaci s jinými školami) a tudíž chybí analýzy jejich fungování a výsledků a jejich působení nelze objektivně zhodnotit

Daltonská škola:

Tato experimentální škola byla založena v roce 1919 americkou učitelkou Helen Parkhurstovou (1887-1973). Podstatou této školy je Daltonský plán.

Principy:

- Důraz je kladen na svobodu žáka a jeho vlastní zodpovědnost.
- Vyučování je založeno na individuální práci žáků, ruší se zde věkově homogenizované třídy.
- Program práce je stanoven na každý měsíc pro každý předmět zvlášť. Na konci měsíce předloží každý žák vypracované úkoly ze všech předmětů, píše kontrolní test.
- Žák nemůže propadnout, pouze nemůže postoupit v určitém kurzu výš.
- Individuální pokroky jsou zaznamenány do speciálních grafů.

Zhodnocení:

Usiluje se zde o vyvážené střídání mezi výukou v rámci celé skupiny a individuální prací na úkolech, jejichž pořadí vypracování si určuje žák sám. Mezi nedostatky tohoto typu škol patří nedostatečné opakování látky, učivo je s žákem málo prodiskutováno. Negativně může rovněž působit nesystematické získávání poznatků a také přílišné spoléhání na žákovu aktivitu.

Jenská škola:

Zakladatelem je německý pedagog Peter Petersen (1884-1952). Základem školy je podle jenského plánu školní pospolitost.

Principy:

- Nejsou zde třídy, ale přirozená skupina, která vzniká na základě dobrovolného a svobodného seskupování se žáků.
- Desetiletá školní docházka je rozdělena do 4 věkových skupin.
- Každá skupina má pevně vypracovaný týdenní plán učiva.
- Používají se zde obecné prostředky učení: rozhovor, hra, práce, slavnost.
- Žáci nedostávají známky, jsou hodnoceni formou charakteristiky.
- Třída má charakter školního obytného pokoje.

Zhodnocení:

Tato škola usiluje o přirozenou integraci výchovných cílů individuálních a sociálních. Cíle výchovy má být dosahováno na základě vzájemné pospolitosti. Zrušila se struktura klasických tříd, základní formou je skupina.

Freinetovská škola:

Zakladatelem freinetovské alternativní školy byl francouzský pedagogický reformátor *Célestin Freinet* (1896-1964). Freinet razil koncepci o nutnosti vybavit školní třídu různými pracovními koutky ve kterých se mohou žáci zapojovat do individuálních nebo skupinových činností v oblasti přírodních věd a techniky, domácích prací, uměleckého tvoření nebo jazykové komunikace.

Nejdůležitější prvky školské práce podle Freineta jsou:

- Třída jako mnohostranně rozčleněný pracovní prostor pro získávání zkušeností (pracovní ateliéry)
- Individuální týdenní pracovní plán žáka projednaný na začátku týdne s učitelem
- „Pracovní knihovna“ - nyní včetně audiovizuálních materiálů
- Pokusná kartotéka s návody pro experimentování v přírodovědné, technické a hudební oblasti
- Pracovní kartotéka rozdělující základní učivo pomocí karet
- Akustické učební programy zvláště pro jazykovou výuku
- Školní tiskárna s mnohostranným využitím
- Nástěnka zveřejňující (jmenovitě, nikdy ne anonymně) kritiku, chválu, přání a pracovní výsledky žáků
- Třídní rada jako odraz vysoké zodpovědnosti žáků
- Korespondence s dalšími školami téhož typu
- Svoboda vyjadřování v rámci jazykové výchovy

Zhodnocení:

Pro freinetovské školy je typická spolupráce mezi žáky, učiteli i rodiči. Úkolem učitele je vytvořit podnětné vyučovací prostředí, materiál i techniky výuky. Školy nemají pevně stanovený učební plán, ale sestavuje se společný týdenní pracovní plán a individuální pracovní plány činností projednávané na začátku týdne s učitelem. Práce má často individuální charakter. Nové zkušenosti si žáci osvojují prostřednictvím tzv. mimoškolního pozorování. Všichni se mohou svobodně kriticky vyjadřovat ke všem jevům ve třídě prostřednictvím třídní rady nebo nástěnných novin.

Montessoriovská škola:

Zakladatelka montessoriovské školy byla Marie Montessori (1870-1952):

- italská lékařka (jako první žena v Itálii získala doktorát z medicíny), pedagožka, průkopnice mírového hnutí o organizátorka boje za práva žen a dětí, v roce 1950 získala Nobelovu cenu za mír
- v roce 1907 otevřela svůj první, dnes již proslulý **Dům dětí** v Římě, kde využila a rozvinula všechny své dosavadní zkušenosti a odborné znalosti, získané v práci s postiženými dětmi
- **reformní snahy vycházející ze systému senzomotorické předškolní výchovy**

Principy:

- výchovný cíl: **zajištění samostatnosti prostřednictvím vlastní aktivní činnosti**
- podstata výchovné metody: „**Pomoz mi, abych to sama dovedla**“ - výchova má být účinnou pomocí, která má podporovat normální vývoj dítěte, odmítala výchovu jako pouhou adaptaci dítěte světu dospělých, zdůraznění svobody rozhodování a volby
- **individuální práce** učitele s jednotlivými dětmi – teprve až se dosáhne individuální disciplíny a řádu, je možné pracovat kolektivně

- př. **hodiny ticha** – děti se učí sedět tiše a bez hnutí proto, aby mohly uslyšet bzučení mouchy, zpěv ptáků v zahradě, tichý dech nebo tikot hodinek – zjištění existence nového světa (místo na zklidnění, představy, fantazii, individuální prožitek) – navazuje na prožívání ostatních dětí, které se snaží o to, aby ticho neporušily
- **individualizace se ale nechápe jako sociální izolace** – mezi dětmi se přirozeně tvoří komunikace, spolupráce a vzájemné vztahy a ovlivňování bez zásahu dospělých – základ morální a společenské výchovy
- heterogenní složení tříd
- výchova k samostatnosti dítěte – k tomu potřebuje okolí, které mu k této činnosti nebrání, ale zásadně podporuje a umožňuje mu maximum samostatných a svobodných rozhodnutí (Montessoriová odmítala tradiční školu – dítě zbavené práv se zde setkává s učitelem, který je ovládá)
- **pedagogicky upravené prostředí** – prostředí dospělých je pro dítě nepřijatelné a nepřiměřené (nábytek má být tedy lehký a upravený podle jejich velikosti, aby s ním mohly samy manipulovat – **dítě má tak možnost obsloužit se samostatně bez zásahu dospělých**)
- **senzitivní fáze** dítěte = určité časové, citlivé momenty, v nichž je nutné použití didaktického materiálu, aby dítě dosáhlo úspěchu v učení – promešká-li se tento moment (nejvyšší vnitřní dynamiky a pohotovosti k přijetí), lze vše dohonit, ale nikoliv v původní kvalitě a efektivně (efektivní na pěstování cizích jazyků, smysl pro pořádek, zjemnění smyslů pro otázky morálky, náboženství aj.)
např. senzitivní fáze pro učení čtení a psaní – období předškolního věku (před nástupem do školy mají děti pro tuto činnost nejlepší motivaci, schopnost a sílu)
- **didaktický materiál** = určený pro cvičení smyslů, pěstování svalů (sebeobsluha, práce na zahradě a v domácnosti, ruční práce a cvičení v tělocvičně), výuka čtení, psaní, počítání a měření ⇒ kromě duševní činnosti je zapotřebí i práce manuální
- byla přesvědčena, že každé dítě má v sobě svůj **vlastní stavební plán** (ten je však většinou rušen zásahy dospělých ve snaze pomáhat)

Použitá literatura:

Průcha J: Alternativní školy, Hradec Králové, Gaudeamus, 1994

Jůva V, Svobodová J: Alternativní školy, Brno, Paido, 1995